

Kansanvalistus-seuran toimituksia. XLII.

Asunnot ja kansan elämä

Suomessa.

Alutamia havaintoja

ja

kehoitus havaintojen tekemiseen.

Kirjoittanut

A. G. *Gundel*

Helsingissä 1884.

Asunnot ja kansan elämä

Suomessa.

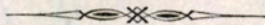
Muutamia havaintoja

ja

kehotus havaintojen tekemiseen.

Kirjoittanut

A. Gt.

Helsingissä, 1884

Kansanvalistus-seuran kustantama.

Äänneoppi ja taunus

2. osasto

Äänneoppi ja taunus

10

Äänneoppi ja taunus

Äänneoppi

J. O.

1884

Helsingissä,

Enomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa

1884.

Alkujana.

Näin pikkuinen vihko ja vielä esipuhe! — Niin on, juuri tämän vihkon vähyyys ja vähäpätöisyys vaatinee vähän selitystä. So vuosi sitten ilmoitettiin seurun vuosikertomuksessa että oli hankkeessa kirjoitus, joka tulisi sisältämään neuvoja ja piirustuksia rakentajille maaseuduilla. Arveltiin että kirja vuoden kuluessa kentiesi valmistuisi painosta; piirustusten hankkimista varten oli asetettu komitea, johon arkkitehtikin kuului, ja tekstin valmistaminen määrättiin allekirjoittaneen tehtäväksi. Boidakseni edes johonkin määrin täyttää sitä, mitä jokainen oli oikeutettu tällaisesta tekstistä vaatimaan, tein viime kesänä muutamia matkoja eri paikoissa maassamme ja lukiesiani sen ohessa vähän, mitä talonpoikais-elämästä ulkomailla oli kirjoitettu, huomasi aineen sellaiseksi että kyllä tietäisi laueatakin kirjoitusta, ja sitä ennen paljon tutkimusta. Tuo neuwokirja rakentajille on monesta syystä vielä jäänyt valmistamatta ja näyttää nykyään olevan melkein vaikeampi määrätä sen ilmentymisaikaa, kuin vuosi sitten. Erityinen kirjoitus nykyään valitsemista rakennusoloista ja kansan elämästä maaseuduilla, ei sekään ole hetken tehtävä, eivätkä allekirjoittaneen puutteelliset tiedot juuri kehota ryhtymään niin laajaan asiaan käsiksi ensinkään. Toinen mies, jolla on enemmän tilaisuutta ja enemmän luonnollista taipumusta tällaisiin tutkimuksiin, ottakoon sen asian tärkeäksi elämäntarkeutukseensa. Kuitenkin on tuntunut houkuttelevalta pienessä kirjasä, jolta juuri pienyytensä tähden ei voi mitään täydellisyttä vaatia, esittää katsojantokantani siitä, mitenkä kansatieteelliset tutkimukset tällä alalla olisivat ohjattavat niin, että voisivat hedelmiä tuottaa. Sitä juuri tarkoittaa nyt käsillä oleva kirja. Ei sitä olisi sentään, ainakaan nyt vielä, annettu julkisuuteen, jos ei siihen olisi ollut puolittain

paffo. Toinen mies oli luvannut kirjoittaa toisen kirjan, näiden toimitusten yhdeksännen vuosikerran loppuvihkoksi. Mutta kun hänen ei käynyt tehtäväänsä määrättyyn aikaan suorittaminen, täytyi seuran sihteerin keksiä jokin muu keino vajavuuden täyttämiseksi. Siinä tämän kirjan synti. Se ei tarjoa paljoa uutta, voi olla erehdyksiäkin joukossa. Se on tähdennyistä ja korjausta vaativien matkamiehen maantienvarrellisten huomioiden hedelmä. Mutta sen verran luulen itselleni selvitneen, että tiedän, mitä olisi tutkittava, mitä näkökohtia etupäässä silmällä pitäminen. Yksityiset havainnot itse ovat helpot tehdä sen, joka itse elää kansan parissa, ja tämä kirjoitus ei tahdo ollaakaan muuta kuin kehoitus tekemään havaintoja ja tekemään ne niin että ne hyödyttävät. Jos sen kautta muutamat tulisivat kehotetuiksi kääntämään huomionsa käsillä olevaan aineeseen ja siten loisivat valoa kansamme elämään, kukin jostakin rajoitetulta alalta ja he tätä tehdessänsä oppisivat paremmin rakastamaan ja arvossa pitämään omaa kansaansa, olisi tämän pikkuisen kirjusen tarkoitus täytetty.

Teijä.

Kansan asunnot ja sen sivistyskanta ovat kaikki asiaa, jotka tavallisesti ovat toistensa kansjamarssiin läheisessä yhteydessä. Sivistys vaikuttaa asunustapaan, asuntoihin, ja asunnot puolestaan vaikuttavat kansan kehitykseen, sitä edistäen tahi hidastuttaen. Molemmat yhdessä kohoavat, yhdessä alenewat. Sentähden olisiikin tutkimus, joka koskisi ainoastaan asuntoja ja niiden vaihteita, itsessään tärkeä kappale sivistyshistoriassa, joka voisi antaa tutkijalle paljon miehätystä. Zeman-ala, rakennusaineet ja muut ulkonaiset kohdat tietysti paljon vaikuttavat rakennustapaan, mutta kuitenkin aina asunnot johonkin määrin antavat kuvan asujamistakin ja toisen tilasta käypi tekeminen johtopäätöksiä toisenkin tilaan.

Kansat jaetaan elämäntapaansa nähden kolmeen suureen luokkaan. Ne ovat joko metsäläisiä, jotka elävät yksinomaan metsästyksestä ja kalastuksesta, tahi ovat ne paimentolaisia, tahi viimein maanviljelijöitä, joihin kaikki warseinaiset sivistyskansat kuuluvat. Paikilla näillä sivistysasteilla ihmisillä kuitenkin tavallisesti on oma koti. Onhan linnullakin pesänsä ja metsän eläjällä lymhympaikkansa. Mutta hywin yksinkertainen on tämä koti metsäläisellä. Josain nuoren rotokossa, tai pimeässä luolassa tai ikiwanhan petäjän juuren alle kaimvetussa kuopassa hän levittää petoeläinten taljoista tehdyin wuoteensa ja wirittää sen wiereen walkean, jonka tulesa hän paistaa tahi sawiastiassa keittää tapettujen eläinten lihaa; luut wiskataan aterioittua läjään muutamia kynäriä loitomalle ja kasaantuwat vuosien kulussa paksuiksi tunkioiksi, jommoisia on löydetty Saksan ja Ranskan kaikki-

luolisja, ja Tanskan rannikoilla niitä on tavattu niin laajoja että ovat nostaneet ihmetystä nykyajan tutkijoissa. Ne ovat jälkiä näiden maiden alkuaikain elämäntavoista.

Toisin on paimentolais-kansojen laita. Ne eivät voi pysyä vuoden läpi yhdellä kohdalla, kun karjalaidun loppuu, niin heidän tulee karjalaumoinensa etsiä parempia ruohomaita ja silloin tulee asunnonkin, oman kodin, seurata mukana, se ei saa olla kiinteämpää laatua kuin asujamet itse. Mihin ne pystähtävät, siihen ne pystyttävät telkkansa, peittävät sen tuohella, eläinten nahoilla tai huovalla varojensa ja teollisuutensa kannan mukaan, ja samaten myöskin sen sifusta on hywin erillaisen näköinen eri kansoissa.

Wihdoin maanviljelijän asunto on tavallisesti hirvistä salwettu, joskus tiilistäkin rakennettu, ja kuinka eri tavalla se voi olla järjestetty, näemme, jos kartanon omistajan kahden kolmenkertaisesta kiwilinnasta menemme hänen köyhimmän torpparinsa luokse vertaamaan, kuinka erillaisella tavalla maanviljelijät asuwat ja tulewat toimeen. Ja jos vielä lähdemme toisesta maasta toiseen ja kurlistamme maanviljelijäin kotiin siellä täällä matkassamme, silloin wasta näemme vaihtelewaisuutta ja erotuksia, jotka hämmästyksellä woivat täyttää sen mieltä, joka ei edeltäpäin ollut siihen walmistunut.

Mitä me tiedämme omasta kansastamme? Onko se alkuaan ollut metsäläiskansan asteella, siitä kohonnut paimentolaiseksi ja wihdoin maanviljelijäksi? Niin on wäitetty ja ylipäänsä kaikista kansoista arwattu että ne ovat tällä tavoin kohonneet alkuperäisestä raakuuden tilasta nykyiseen asemaansa. Ei mitään kuitenkaan voi olla enemmän tyhjän arwelun tapaista kuin tällainen wäite. On kyllä totta että moni kansa, etenkin jos pidämme oman maanosamme johtawat sivistyskansat silmällä, on kohonnut werrannollisesta raakuuden tilasta ja wähitellen kehittänyt nykyiseen korkeampaan kantaansa, mutta samaan aikaan owat toiset kansat wajonneet ennen saawutetusta sivistyskannasta

alhaisempaan tilaan, ja jos tarkastamme warsinaisia willikansoja, meidän aikamme „luonnonkansoja“, niin niissä milt'ei kaikissa, kentiesi ilman poikkeuksittakin, löydämme selviä jälkiä entisestä onnellisemmasta, edistyneemmästä tilasta. Nykyajan alastomat kansat ovat entiseen aikaan käyttäneet vaatteita, kiviä ja käärmeiden palvelijat ovat ennen tienneet yhdestä ainoasta jumalasta, Meksikon Intiaanit ovat rakentaneet kaupunkia ja linnoja, jotka nyt ovat raunioina, Sunda-saarien puolivillit alkuaikanaan olivat kolme, neljä vuosifataa takaperin peljätty merivaltio mahtavine kauppa- ja sotalaivastoineen ja niin pois päin. Jos muutamia kansoja meidän aikoinamme ovat raakuuden tilasta kohonneet sivistyksen kuffuloille, on niitä paljon useampia, jotka verranollisesti korkealta sivistyskannalta ovat alentuneet willikansojen vertaisiksi.

Minkä johtopäätöksen me tästä teemme Suomen kansaan nähden. Ei vielä muuta kuin että Suomen kansan tila siihen aikaan, jolloin esi-isämme siirtyivät Suomenlahden etelä- ja pohjoisrannikoille, ensin on tutkittava, ennenkuin väitämme mitään kansamme alkuperäisestä raakuudesta. Ollihan Suomenkin kansakunnan kehto niillä paikoin, joista aikaisimmat sivistyskansat ovat lähteneet. Kuuluvathan Suomerit ja Akkadit niihin kansoihin, jotka ensiksi perustivat sivistyneitä valtakuntia maailmassa ja niiden kansanheimoon arvataan Suomen kansa kuuluvaksi. Mitä se kansa saikaan mukana yhteisestä kodistaan, kun sieltä lähti etsimään uusia asuntoja itselleen, ensin Turkestanin laaksoilla sitten Uralin länsipuolella lewiävillä maille? Sitä emme tiedä, emmekä uskalla siitä mitään arveluja laskea, mutta sanomme vaan, tutkikaa, tutkikaa ensin ja tuomitkaa kansamme esi-isät vasta sitten raakalaisiksi. Kentiesi ne eivät olleet huonompia kuin slawilais- ja germanilais-rotuiset naapurikansatkaan, joilta arwellaan esi-isäimme lainanneen kaikki, mitä heillä oli; kentiesi oli wuorowakutus näiden kansojen välillä sellainen, että mitä joskus lainattiin, myöskin was-

talahjoilla maksettiin. Kielen warat kyllä vertailemalla voivat antaa monta selitystä, eikä sekään tutkimustapa vielä ole viimeistä sanaansa lausunut. Mutta vielä enemmän selitystä antanee vertailewa kansatiede, ja tutkimukset sillä alalla nythjään tuskin edes owat alullaan. Odotatkaamme siis vielä vähäisen.

Millainen oli Suomalaisten alkuperäinen asunto? Kota, vastaa Ahlqvist ja ruotsalainen tutkija Retzius hänen mukaansa, ja viime mainittu teettämän kuvan lainaamme tähän. Semmoinen huone, jos sitä huoneeksi edes sopii sanoa, ei ole aiwan tawaton edistyneemmissäkään maamme

Kota.

ofissa. Sitä tapaa siellä täällä Hämeessä waltamaanteilläkin ja maamme koillisofissa se on hlen tawallinen. Kesällä se tawallisesti on hywin hatara, monen tuuman leweiset wälit seinää muodostawien seipäiden wälillä niin että ulkoa on helppo nähdä, miten naiset häärivät kessellä palawan tulen ympärillä, jossa kiehuu haahloista riippuwa pata. Mutta talwella kodan seinät hawuilla tiiwistetään, niin että pyry-ilmoillakin sen suojassa aiwan rauhassa woi toimittaa keitokset. Semmoiset kodat olisiwat helpot metsäläis- tai paimentolais-kansan pystyttää waikka mihin meidän hawumetsäisämme, joissa tarpeelliset ainekset kaikkialla owat tarjona ja Lappalaisten ja Syrjäniläisten teltat owat kentiesi wain kehittyneempiä muotoja alkuperäisestä hawukodasta. Mutta maanwiljelijäkin metsäisissä seuduissa woi

metfästys ja kalastusmatkoillansa käyttää tämäntapaisia ma-
joja asunnoikseen, wiikoiksi, taikkapa kuukaukiksi, waikka hänellä
olikin hirsitupa warsinaisena asuntona. Sellaisen havuma-
jan kai Rappalaisten esi-isä Lippo rakensi, joka ilta lähties-
sänsä kotipuoleensa Tapion tyttären kanssa. Kotiin, jossa
oli pelto, aita ja tupa, ne kuitenkin pyrkivät, eivätkä havu-
majassa aikoneet elää koko ikäänsä.

Oliskohan Suomen kansa yhteen aikaan ollut kannalla,
jolloin ainoastaan kota oli sen koti, sitä emme uskalla jyr-
kästi kieltää; mutta kuitenkin arvaamme että pirtit eivät
nekään ole viimeisen ajan keksimiä; suomalaiset pirtit näht-
täwät monin kohdin eroawan naapurikansojen asunnus-
ta ja osottawan omituisuuksia, jotka ainakin näyttäwät peri-
suomalaisilta, niin että on waikoa uskoa kaikkea pelkäsi lai-
natawaraksi. Luonteeltaan on pirtti paljoa edistyneempi
asumus kuin kota. Sen seinät ovat hirjistä salwetut, kur-
kihirsi tai wuolaiset kannattawat kattoa ja pitäwät päätyseiniä
koossa, ja huoneen nurkkaan on harmaasta kivistä tehty
kuas, joka pidättää lämpönsä kauan senkin jälkeen kuin siinä
poltetut puut jo aikaa sitten ovat hiiliksi muuttuneet. Sem-
moinen on suomalainen pirtti, semmoinen on wivolainentkin
ja niinkuin maisteri Heikel hiljakkoin on tämän kirjoittajalle
kertonut, löytyy samat pääpiirteet myöskin niin kaukaisella
sukukansalla kuin Wordwalaisilla. Jos emme ole wäärin
lufeneet Ahlqwistin matkamustelmia Tsheremisien maalta,
niin hän tapasi näidenkin kaukaisten heimolaistemme luona suo-
malaiseen pirttikaawaan kuuluvia asumuksia, ja mikä on yhtä
tärkeätä, hän huomauttaa että asuntojen nimitys näissä kie-
lissä alkunsa on sama — pirtti Tsheremisiksi pört*). Sen mu-
kaan siis suomensukuisilla kansoilla ehkä oli pyyhkäiset hirjistä

*) On totta että hän eräässä myöhemmässä kirjasssa epäilee
näiden sanain sukulaisuutta ja tahtoo tehdä Suomen pirttiä Pietua-
laiseksi. Sanan yhtäläisyys slawilaisen wartalon kanssa woi kuiten-
kin olla satunnainen eikä yksistään vielä riittä paljoa todista-
maan.

salvetut rakennukset jo ennenkuin useimmat sen Euroopassa olewista eri haaroista olivat eronneet toisistaan, ajalla jolloin heidän myhijään suuressa määrin eroawaiset kielet olivat yhteiset. Siihen suuntaan siis muuttamat tosiasiat näyttävät miittaawan.

Tahdomme tässä tuoda esiin muutamia suomalaisen pirtin omituisuuksia, jotka niitä eroittawat muiden kansojen asumuksista. Pirtin ulko-ovi on aina päätyseinässä ja siinä astuessa on tiuas (haiku-uuni) ovi seinän nurkassa, uunin suu aina kääntyneenä oween päin. Ne omituisuudet owat ikiwanhat suomalaisissa pirtteissä ja tawataan niin suomalaisissa ja wirolaisissa kuin myöskin Mordwankansan asumuksissa. Samoin keitetään ruoka padassa, joka riippuu haahloista uunin edessä palawan tulen yli, eikä sitä niinkuin Wenäläisillä paisteta samuastioissa itse uunissa. Toisen erotus Wenäläisten ja Suomalaisen välillä on uunin suu, joka Suomalaisissa tuwissa aina on käännetty oween päin, mutta Wenäläisissä aina tupaan päin. Se erotus yksin osottaa, ollaanko Suomalaisessa waiko Wenäläisessä tuwassa. — Mitä taas Standinawialaiisiin tulee, joista suomensukuiset kansat todella owatkin paljon lainanneet, niin eroaa niiden tupamuoto, sellaisena ainakin, jommoisena Gsert Sundt on sen alkuperäistä muotoa Norjassa kunnut, tykkönään Suomalaisesta pirtistä. Alkuperäinen muoto, joka Suomesta tunnetaan on pirtti, jonka nurkassa oli haiku-uuni. Tällainen uuni tosin ei ole Norjassakaan tuntematon, mutta sitä on käytetty ainoastaan Länsi-Norjassa eikä ikinä maan itäosassa, ja tiedetään aika, jolloin sitä ei missään vielä tunnettu. Se oli heillä lainatawara, ja alkunsa, wiikinkien aikoina, ei tässä maassa tiedetty uunista ollenkaan. Kesellä tupaa vähän lähempänä owea oli matala kiwinen alus, jossa leimusi pystywalkea, ja haiku joka pilwenä täytti asumuksen yläosan pääsi ulos osaksi katossa olewan reiän, osaksi owen kautta. Siihen aikaan, jolloin Norjassa sijään lämpiävä uuni oli mukawuus, josta eiwät tienneet uhkeat jaarlitkaan, on syhtä

otaksua että Suomenheimon pirtit haiku-uunilla lämmitettiin, melkein kuten monessa paikoin vielä meidän päiwinämme. — Toinen eroitus Skandinaviaalaisten tupien ja Suomalai-
 pirttien välillä on räppänä. Norjalaisilla oli reikä katossa, josta lämmittäessä laskettiin sawu ulos, ja kun tuli ei pala-
 nut, suljettiin reikä kehällä, jonka yli oli vedetty läpikuul-
 tawa kalwo, joten kattoreikä samalla toimitti ikkunankin wir-
 kaa, koska seinissä ei ikkunareikiä ollenkaan käytetty. Suo-
 malaisilla on ollut toisin. Itäsuomessa tosin on räppänä
 eli laakeinen katossa, waikkei sekään milloinkaan ikkunan wir-
 kaa toimita. Mahdollista on kuitenkin että Hämäläinen
 sawupirtti on alkuperäisempää muotoa. Siinä räppänä ei
 ole laesja, mutta liki lakea, kuten Joukahainenkin Wäinä-
 möiselle selitti sen sijaa, tavallisesti päätyseinässä oven ylä-
 puolella. Niin taitaa Wirolaisillakin olla ja Nordwalaisista
 kertoi meille maist. Heikel että räppänäreiät olivat nuni-
 seinässä (ahdentakus-seinässä) lähellä katon rajaa. Walo taas
 saatiin kaitissa wanhoissa pirteisä, ennenkuin niissä ruwet-
 tiin käyttämään lasia, ikkunareikien kautta, jotka olivat ma-
 talalla samoin kuin meidän aikamme saunoissa.

Siinä lyhykäisyydessä muutamat pääerotukset kolmen
 kansanheimon asumusten välillä, niinkuin me olemme ne kä-
 sittäneet. Paljo olisi lisättävää, paljo tähdennettävää,
 mutta se ei kuulu warsinaiseen aineesemme eivätkä nyhtiset
 tietommekaan riittäisi perinpohjaiseen selitykseen; kentiesi
 joku toinen tykenewampi vielä ottaa selon yksityiskohdista
 ja helppotajuisesti esittää ne Suomen kansan luettawaksi.
 Pysykäämme edempänä ainoasti suomalaisissa oloissamme.
 Kun ajatellaan entistä Suomalaista asumusta, ei sitä
 käy luwaaminen sen mukaan mitä nähdään nythajan pa-
 remmissa taloissa eikä juuri niinkuin huonommissakaan.
 Waikka Suomalaiset jo pakanuuden aikana olisivattin olleet

maatawiljelämä kausa, ei sen silloinen wiljelystanta sentään
 ole nykyiseen verrattawa. Nykyään on milt'ei joka talossa
 kolme erikseen sijoitettua rakennusta, jotka ennen aikaan oli-
 wat yhdessä. Sauna, riihi, asuintupa owat kaikki tarkeitä,
 eivätkä puuntu juuri mistään talosta. On ollut aika, jol-
 loin pirtti yksin sai täyttää kaiken kolmen wirkaa. Sellaisia
 pirttejä ei enää näe Suomessa, mutta Wirossa niitä on,
 joissa saman katon alla ihmiset asuwat ja kylpewät ja wilja
 kuivataan.

Tuo alkuperäinen riihen, saunan ja asuinhuoneen yh-
 teys on jättännyt nykyiseen asuinpirttiin selviä jälkiä,
 joista enemmän edempänä. Tahdomme luoda silmänhken
 pirtin kehitykseen: se on kehinnyt yhdessä kansan kanssa ja
 monessa paikoin enää ainoastaan hinneät jäljet wiittaawat,
 että siinäkin ennen sawupirtti haiku-uunineen oli se asumus, joka,
 waikka muodostettuna, kuitenkin oli malli, jonka mukaan
 kaikki rakennukset alkuaan tehtiin.

Olemme jo kertoneet suomalaisen pirtin omituisuudet. Pirtin ovi oli suomalai-
 silla niinkuin naapurikansoillakin aina päätyseinässä, lähem-
 pänä toista nurkkaa. Toisessa oli kiuas. Se on yhdessä läm-
 mitys-uuni ja keitin-uuni. Kun halot poltetaan itse uu-
 nissa ja palawat siellä, niin tuli lämmittää koko muurin, joka
 sitten kauwan, vielä sittenkin kun tuli on jo loppuun palanut, le-
 wittää hauskaa lämpöä huoneesen. Sen ohessa sopii uunin läm-
 pimänä oheessa heittää wettä uunin päälle asetettuihin kiwiin,
 jolloin kiuas tekee sauna-uunin wiran. Leipomista warten voi
 käyttää itse lämmitys-uunia. Wirolaisilla, jotka vielä käyttä-
 wät asuinpirttiään myöskin saunana ja riihenä, on päälle muu-
 rattu kolmas osasto, jossa leiwät paistetaan. — Sen ohessa
 kiuasaan kuuluu eri keitto-osasto. Sitä warten on hiilus
 uunin edessä. Kun aiotaan keittää, ei sytytetä tulta itse uu-
 niin, waan sen edustalle ja liehen eli hiiluksen yli rippuu
 haahloilla keitin-orresta rautapata, jossa emäntä härkälöllä
 puuron sekoittaa. Wähitellen kuitenkin, kun elämänwaati-
 muset noufiwat, huomattiin edullisempi tehdä kiuas suurem-

maksi ja toisellaiselki, jotta se paremmin vastaisi tarkoitustansa. Kuvaamme tähän ensin sawolaisen haiku-uunin. Se on pääasiassa samallinen kuin ylempänä kuvattu saunafinaas, mutta edistyneemmässä muodossa. Se on melkein kaikilla Savossa ja Karjalassa rakennettu hirsisawoksen päälle. Sen päällimmäiset hirret ulottuvat sawoksen yli

Haiku-uuni Laukaalta.

ja muodostavat uunin etupuolella kofkia, joiden nojassa on lieksalauta ja lieksipankko. Toisella sivulla oleva kuva on vanhasta rewittäväksi määrätystä tuwasta Woistin kylän Könningin talosta Kärkölan pitäjää. Siinä nähdään tiivistä muurattu wanhanakuinen uuni, suu oween päin, mutta sen kylkeen on lisätty aiwan uusi laitos kivistä. Siinä sytytetään pystywalkea ja keitetään ruoat, eikä pataakaan enää ripusteta haah-laiisiin waan puiseen kraakuun, jonka awulla sen voi kiertämällä siirtää tulen yli, taikka yhtä helposti syrjälle. Tämän kuukaan osan yli on vielä muurattu sawukupu, joka johtaa

javun tulesta kiukaan yläpuolelle, niin että se seinässä olevan räppänän kautta helposti pääsee ulos.

Tämä kuva on merkittävä senkin tähden että siinä nähdään, mitä varustuksia asuinhuoneissa oli kylpyä varten siihen aikaan, jolloin Hämeen pirttejä vielä käytettiin saunoina. Uunin kylkeen on asetettu vanhan-aikaiset pykäläportaat, joilla kävi astuminen ylös, ja orteen uunin yli on kiinnitetty kaffi kähräkki wäännettyä lautaa, joidenka toiset päät ovat seinään

Pirtin uuni Kärkölästä.

kiinnitettyt. Ylös astuttuansa kylpijä, jalat niiden nojassa, istui toisella vähän ylempänä olevalla laudalla. Kun löylyä sitten wiskattiin uunin päällystään, nousi kuuma höyry suoraan kylwettäviä kohti, sulkien heidät ikäänkuin höyrypilveen. Sillä wälin kuin he kuumassa höyryssä weteen kastetuilla wastoilla hieroivat ja wihtoivat, wirtistiwät hikoilevaa ruumistansa pärskyttäen weripisaroina ympäriinsä, saattoivat pirtin muut asukkaat alhaalla laattialla hoitaa toimiansa melkein kuin tawallisesti; höyryt ja kuumuus pysyivät katon alla kylwettäwien iloksi, mutta eiwät wariustaneet ylönmäärin alhaalla olevia.

Suuri edistys tapahtui kansan elämäntavoissa, silloin kuin haiku-uuni muutettiin piippu-uuniksi. Aituinen sawun haiku, joka täytti pirttien yläosan ja usein raskaalla ilmalla painui alemmaksi kuin suotava olisi ollut, piti seinät ja katon nokisena eikä ylipäänsä sallinut minkään lauvan pysyvän puhtaana ja uuden näköisenä, ja sen ohessa se vaikutti haitallisesti asujanten silmiinkin. Kun uuniin lisättiin piippu, joka suoraan johti sawun ulos, niin kaikki ne hankaluudet olivat poistetut. Tämä muutos sen ohessa vaikutti suurempaa

Uuni Suomensjärveltä.

waihtelevaisuutta uunien rakennustavassa. Werrattain yhtiötoikkoisten kiuksien sijaan on siinä, jossa piippu-uunit ovat tavallisia, syntynyt hywin erillaisia uunin muotoja. Kuwaamme tähän pari, erään hywin tavallisen muodon, jossa lewin-uuni ja kukaan keitin-osasto ovat erikseen — arwattawasti kehittyneempi aste Närkelestä kawatusta alluperäisestä muodosta — ja sen lisäksi erään omittuisen wälimuodon kukaan (toton) ja kakuunin wälillä Marttilasta; molemmat todistawat sitä waihtelevaisuutta, joka myöhemminä aikoina on syntynyt ja joka ei näyttäydy ainoastaan wapaammissa uunin muodoissa, waan muissakin rakennuksen osissa ja samaten kaikkialla kansan elämässä.

Tupa uunineen Hirwofsen kylästä Marttilasfa.

Myöhempinä aikoina vielä on kiukaasen lisätty hella. Siitä kyllä on hyötynä ruoan keittämisesä ja tulee lämmitysaineiden säästöä. Mutta on vastustakin: Kun pellit vedetään kiinni, tosin lämmin pysyy, mutta sen ohessa jää huoneesen kaikki ruoan haiku ja kosteus, joka ennen lähti ulos piipusta tai räppänästä sawun kanssa, ja huone ei ainoastaan käy asujille vastenmieliseksi, waan kosteus myöskin mädäntää seinät; sentähden onkin monessa paikoin jo tuwan wiereen rakennettu eriyhinen kyökki ruoan keittoa warten.

Uutisasukkailla, joidenka ensimmäinen huoli on leiwän saanti, ja jotka kowalla työllä saivat raiwata korwen pelloski ja niityksi ja joiden, wiljan kypsentesä oli pakko metsästä mällä ja kalastamalla pitää huolta siitä, ett'eiwät elatusarpeet ennen aikaa loppuisi, ei saanut olla wlen suuria vaatimuksia asumuksensa nähden. Nefin, jotka owat tottuneet parempaan kotona, saawat tyhtyä hywin wähiin muksuiksi jos joutuwat erämaahan uutisasukkaiksi ja omilla

Käfiwarfillaansa saawat raataa perheensä sekä omaksi elatukseksensa. Niin supistuiwat, kuten jo on mainittu, maanwiljelijäkansan kaikki tarpeet yhteen ainoaan huoneeseen, siihen aikaan, jolloin erämaat ja metsät peittiwät melkein kokonaan meidän maattamme. Mitä uutisafukas kowassa ilman-alassa kaikkein ensinnä tarwitsee, on seinät, jotka suojelewat sateelta ja kowalta ilmalta, ja tuli pakkasta vastaan. Sitä tarjosi hänelle jo kota, sentähden sitäkin hätätilassa saattoi asuontona käyttää, mutta maatawiljelewän kansan tarpeita semmoinen koti ei woinut täyttää. Sentähden rakennettiin hirsitapa pihywine sisäänpäin lämpiäwine kiwikuukaineen; siinä woitiin sekä maata ja askaroida että kyspeäkin ja siinä sen ohessa oli katon alla orjilla tilaa kuivatettawalle wiljalle ja parwella itäwille maltaille. Owen lähellä sen lisäksi oli sija hevoselle, ja kanat sekä porjaat wapaasti liikkuiwat permannolla, jopa saivat warsinaisen paikan pirtin karjinapuolella, ahdentakufsella, taikka ajettiin „kuts, uunin ala“, jolloin uuni oli rakennettu hirsisalwoffen päälle, niin että sen alle jäi niille tyhjä mukawa sija. Hienompiin tapoihin tottunut woipitää kauheana sellaisen asumustawan, jossa sekä ihmiset että elukat fopiwat samojen seinien välille, saman katon alla yhdessä elämään ja toimimaan. Mutta johonkin siihen tapaan on köyhemmän kansan elämä ollut kaikissa maisissa, se ei ole mikään suomalaisen omituisuus. Gilert Sundt kertoo Pohjois-Saksassa woimassa olewan vielä tawan, että talon rakennukset maalla owat tawallisesti yhdessä. „Astutaan sisään elukkojen ofaston kautta. Lehmät ja hevoset seisowat kahdessa riwisä tahi molemmin puolin huonetta ja sawi permannolla niiden välillä puidaan wiljat. Huoneen päässä on kiuas kaikfine keittotarpeineen. Kiuas on mitä yksinkertaisinta laatua, ilman piippua, sawu siis wyörhy paksuna pilwenä katon alla. Kiukaan taakse on erotettu pari asuinhuonetta isäntäwäen ja wieraiden waraksi, mutta palwelijoiden sänght owat suuren tuwan seinässä katon rajalla, joten niihin tikapuitten avulla kiivetään, ja toisiin paikkoihin samaa huonetta on warus-

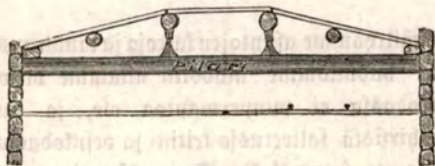
tettu seipäitä kanoille yösijaksi. Lampailla ja sioilla on erityiset karjinnat jossakin takanurkassa, kuitenkin samassa huoneessa. Ovi on oikeastaan portti, niin korkea ja laaja että siitä mukavasti voi ajaa sisään wiljakuorman kassi hevosta edessä, ja kirkkaalla voi talonemäntä padan taikka rufin ääressä walwoa piikoja kun elukoita hoitawat tahi renkejä kun wiljaa tappawat."

Suomalaiset toki eivät tietääksemme milloinkaan ole asuneet yhdessä lehmien kanssa, vaikka kyllä hevoselle ajoittain on suotu sija samaan huoneeseen kuin sen hoitajalle, ja nykyään tuskin enää tapaa sitä paikkaa, jossa ei näille suurille koti-eläimille ole hankittu omia huoneita. Mitä pienempiin tulee, tiedämmehän me, että hienommatkin neitokset usein mafaawat yhdessä lempi-koiransa tahi -kissan kanssa, mitä ihmettä siis, jos talonpoika joskus pitää huoneessaan syöttöporjaansa ja kananjakin, ne eivät tuota sanottavaa häiriötä hänen elämäntapoihinsa.

Mitään muistoja ajasta, jolloin asuinhuonetta useammin käytettiin riihenä, meidän maassamme emme ole tawanneet, jos ei siihen lueta että eräässä torpassa Längelmäellä, joka oli uutisajutus ja johon kerran poikkeimme juomawettä hakemaan, kerrottiin että siinä wiljatkin kuiwattettiin. Samoin siinä oli kylpylawa. Joka tapauksessa tuo lienee pidettävä satunnaisena tapauksena Suomessa eikä missään enää ole pysynyt kansan tapana. Mutta muistoina entisestä tawasta kai saatamme joiinkin määrin pitää orret, joita vielä yleisesti wanhaan tyyliin rakennetuissa tuwisissa tawataan katon alla. Siihen aikaan jolloin asuinpirtti oli riihi, silloin warmaan niitä oli useampia ja silloin niitä hwin tarwittiinkin.

On mahdollista että katos aikaisemmin tehtiin ilman wälikattoa, niinkuin vieläkin riihien ja saunain katot yleisesti tehdään. Tila wälikattoon asti woiitiin silloin ahtaa täyteen kuiwattawalla wiljalla, joka ei ollut mikään arwoton etu. Sittenminkin, jolloin ruwettiin rakentamaan riihet

erikseen, oli laaja katon-alus hyvä haikutumisfa, jotta sawu pyyhisi ylhäällä eikä laski niin matalalle, että sitä olisi tuwasfa asuville häiriötä. Myhajan tuwisfa, vanhimmisfa-fin, on kuitenkin melkein aina välifatto eli matto, mutta se on tavallisesti niin tehty, että se muistuttaa aikaisempaa kattomuotoa. Sitä kannattaa syömäri eli parru, joka käy toisesta päätyseinästä toiseen, ja jonka päälle katto- laudat ovat asetetut niin, että wiettävät tuwan siwuja päin. Pitkin seiniä käy molemmin puolin myöskin parrut, joidenka päällä kattolautojen toiset päät lepääwät. Syömäreitä on usein kaksi, jopa isommissa tuwisfa kolmekin, mutta aina niin asetetut että niiden päällä lepääwä välifatto tulee taitetukfi kahteen, kolmeen tahi neljään eri suuntaan. Sen ohessa on hywin tavallista että molempien siwuseinien välillä, joko heti syömärien alla, taikka waitkapa joku kynnärä-määrä alempana, ainakin on yksi sivehirsi (ratahirsi, pilari) joka „sitoo“ molemmat siwuseinät yhteen. Tavallisesti on lähempänä molempia päätyseiniä samallaiset hirret. Korkeissa tuwisfa, joissa nämä hirret ovat lähempänä katon rajaa, on usein niiden alla, samassa suunnassa kuin nekin, hoikempia orsia, jotka nekin ulottuwat toisesta siwuseinästä toiseen ja joidenka yli poikkipäin nähdään asetettuina leipäorret päreorret ja ainepuuta talontarpeita warten. Uunin kohdalta lähtewiä owiseinän edessä olewia orsia nimitetään tavallisesti halto-orstiksi

Tuwan välifatto ja orret Rautalammelta.

ja käytetään myöskin nimesfä ilmaistuun tarkoitukseen; niissä halot kuivataan ennenkuin käytetään polttopuiksi. Kuwamme näyttää weskikaton orsineen eräästä suuresta tuwasta Rau-

talammella, jossa vielä weistetyt pönkät pilarin ja orsien välillä auttavat kannattamaan välikattoa.

Sämeessä, jossa asuinpirttiä kauvemmin aikaa kuin muualla on käyretty saunana, nähdään vielä paitti orsia, kylpylaudot nunin kohdalla ja mallasparvi, joko takaseinällä taikka pitkin jompaakumpaa sivuseinää. Satakunnassa kenties tämä parvi oli nunin ja takaseinän välillä, koska vieläkin sitä tuvan osaa kuuluu sanottavan lananalustaksi.

Uudemmissa tuvista monilukuiset orret ja parvet, parrut ja pilarit yhä enemmän ovat kadonneet. Muistoina menneistä ajoista kuitenkin vielä hyvin usein nähdään syömärit ja kolmeen pintaan taitettu välikatto. Syömäritkään sentään usein eivät enää ole niin mahtavan näköisiä kuin ennen. Paikoin ne ovat weistetyt, ja huulilla varustetut, joihin pistetään kattolautojen päät, niin että huulisyömäriellä rakennetuissa katoissa ei nähdä muuta kuin toinen puoli näiden syömärien todellista wahwuutta. Toisin paikoin syömäriä ei enää näe ollenkaan ja kattolaudat ovat asetetut toisesta sivuseinästä toiseen kulkewien parrujen päälle. Muutamissa paikoissa taas ovat laudat naulatut parrujen alle, kuten herrastaloissa, ja siten kaikki muistot entisyydestä häwinneet. Mutta kyllä aistilla salwettu, taitettu syömärikatto on monta kertaa kauniimpi filmälle kuin tuollainen fileäki nuoltu uuden aikainen tafapintainen katto.

Näin filmäiltyämme asuntojen kattoja ja lämmitysneuvoja, kääntäkäämme huomionne myöskin allamme olemaan permanttoon. Kodassa ei puupermantoa ole, ja tavallisesti yhtä vähän hirjistä salwetussa keitin- ja pesukodassa. Mutta asuinhuoneessa ja saunasafin Suomessa aina on puulaattia. Wirossa ei ole. Milloinka Suomessa ruvettiin käyttämään puupermantoa, ei tiedetä, warma on waan, että se yleisyys toi myötänsä paljon waiwanlisäystä rakentajalle. Sahtojen käyttäminen on vasta tällä vuosifadalla tullut yle-

seksi ja aiwan tavallisesti näkee vielä permantoja, etenkin tupapermantoja, joidenka valmistamisessa sahaa ei ole käytetty. Suuret pölkkyt waajoilla halkaistiin, joka ei ollut mitään helppo asia, sitten kirweellä weistettiin ja kuljetettiin kotia. Tuwan seinien alle tehtiin multapenkit ja niiden päälle kiskottiin laattiapölkkyt, tasainen puoli ylöspäin, pyöreä alas käännettynä. Multapenkkien wälinen maapohja jossakin kohden sywennettiin, sen yli tehtiin neliskulmainen aukko, joka peitettiin wahwalla kannella, ja alla kuopassa säilytettiin nauriit yhnä myöhemmin potaatit, sekä sen ohessa yhtä ja toista muuta, jota tahdottiin pitää turwallisessa paikassa. Tämä palkkilaattia ei ollut aiwan sileä, olihan se waan kirweellä weistelty ja wailinaisesti sittenkin, mutta se oli wahwa kestämään miespolwia. Wasta myöhempinä aikoina on ruwettu trossilaattiaa tekemään ulkomaan tapaan, mutta moni talollinen arwelee että tuwassa on yhtähywä, jopa parempi kuin wanha palkkilaattia, kun waan on wahwat multapenkit ympärillä. Eräs talollinen Uskelassa kertoi, että hän oli muurauttanut tiilistä multapenkkien sijärunat, joihin sitten laskettiin laattian aluset ja niiden päälle wahwat laudat. — Paikoin on joku osa laattiapohjasta peitetty laakawillä, etenkin uunin kohdalla, jossa astiain pesuun käytetty wesi muuten helposti woi mädäntää palkkutkin laattiapölkkyt.

Pirtin seinät ovat kirweellä weistettyt, pyöreinä hirsiä ei Suomessa käytetä, ja tavallisesti on seinissä pari ikkunaa tahti useampiakin. Ajasta, jolloin ikkunareikiä ei olisi ollut olemassa Suomen tupien seinissä ei tiedetä, mutta kyllä wanhan ajan ikkunat oliwat toisellaiset kuin nykyiset. Ikkunat wanhoissa taloissa oliwat samallaiset kuin vielä usein saunoissa, kehättömät ja lasittomat suljettawat laudalla, jota seinän sisäpuolelta pitkin hirsiin weistetyitä piteleä sytättiin edes ja takaisin. Siten saatiin waloa ja raitista ilmaa sisään; mutta kylläpä talwipakkasessa kaiketi luvut usein pidettiin kiinni päiwäkaudet ja silloin keskelläkin päiwää pirtin asujamet saivat tyyhyä siihen waloon, minkä loi-

moava pyhstywalkea tai palawa päre saat antaa. Lasi-
 ikkunat eivät ole aiwan wanhoja meillä. Niin kertoo
 talollinen Rausi, joka on lahjoittanut laajan, runsasaineisen
 käsikirjoituksen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle, miten
 talonpoika, joka ensimmäisenä Wirolahdella tupaansa oli hank-
 kinut lasi-ikkunat, aina, kun joku ajoi hänen talonsa ohi, jou-
 tui hätään ja juoksi ulos kieltämään ja varoittamaan: „äl-
 kää suinkaan tärähyttäkö rikki lasjani“. Mutta hywin pie-
 net oliwat lasi-ikkunat alussa. Tavallisesti ensin ainoas-
 taan joku ikkuna-reijistä, se joka oli likinnä tuwan pöytää,
 vähän isonnettiin ja muutettiin lasi-ikkunaksi ja muut jäi-
 wät entiselleen. Surkea hämävä wallitsee sellaisestakin lasilla
 varustetusja pirtissä sen mielestä, joka on tottunut myh-
 ajan waloiisiin huoneisiin. Mutta maksettiinhan sellaisestakin
 ylellisyydestä yhteen aikaan weroa. Ei kannattanut köyhän
 talonpojan yleillä suurilla lasiruuduilla aikana, jolloin
 ne werotettiin kuten turhamaisuus ainakin.

Olemme alussa lausuneet että asunnot kuvastelewat
 asujanten tilaa ja kehityskantaa, ja kyllä se pitänee paik-
 kansa, ainakin mitä meidän kansaamme tulee. Ne eivät ai-
 noastaan kuvastele, ne määrääwät tärkeissä suhteissa asu-
 fasten elämäntapoja ja niiden kautta koko heidän luontonsa.
 Ajatellaamme Hämeen saunapirtin asulasta. Siinä oleste-
 lewat kesät, talwet melkein pimeässä huoneessa wanhat ja
 nuoret, isäntäväki ja palvelijat, miehet ja naiset. Pyhstywal-
 kean walossa toimitetaan kaikki askareet, filmä ei totu waa-
 tiwaksi, eroa puhtaan ja likaisen välillä tuskin huomataan,
 ei kannata yrittääkään tässä sawussa pitää mitään ai-
 wan siistinä ja walloisena, kirjat ja huonekalut saawat omi-
 tuisen ruskean ulkonäön, niin myös waatteet ja kaikki mitä
 pirtissä käytetään. Ahdas tila tekee mahdottomaksi muka-
 wunkkien hankkimisen ja mieli tyhlistyy niiden suhteen; tär-
 keä yllitin toimeliaisuuteen siten puuttuu, eihän suurempi

ahkeruus sanottavia voi aikaan saada, miksi sentähden liioja ponnistuksia. Mita kuluu hupaisesti jutuisa ja juoruisa, pellet tuottawat, mitä ravinnoksi tarwitaan, ja muita tarpeita ei tunneta. Mutta sen ohessa on tällä elämällä hywiäkin puolia. Yhdessä eläminen tekee, että kaikki tietävät toistensa toimet, salaa voi tuskin mitään tapahtua, isäntäwäen ja vanhempien silmät owat aina walwomassa ja poikkeukset sekä rikokset siweyttä vastaan eiwät tule kenenkään mieleen, muuta kuin mitä raatawat eiwät moitteen alaiseksi huomaa. Siten oli näissä tuwisia onnellinen, waatimaton elämä mahdollinen ja miespolwia kului kulumistaan, wiljelys edistyi, pieniä muutoksia tapahtui rakennus- ja elämäntarwoissa, mutta pääasiassa kaikki pysyi entisellään. Sama pimeys, sama likaisuus, sama torkkuminen ja wälinpitämättömyys asioista, jotka oliwat ulkopuolella pirtin ahdasta piiriä. Ainoastaan juhlat ja pidot muistuttiwat että elämä woisi olla toisellainekin. Kun jouluna seinät peitettiin walkeisilla päreillä, samallainen wäliseinä rakennettiin pirtin nais- (karsina- ahdentakus-) ja miespuolen wälillä, seinät ja lawitjat pestiin — kenties joskus permantofin — ja oljet tuotiin sisään, silloin loisti pirtti oudossa loistossa ja puhtaina, walkeisina seinät ja orsien päälle ladottu päreinen wälifatto antoiwat koko elämälle kirffaamman, iloisenman walon. Mutta pian päreetkin rusketuiwut ja kiskottiin pois ja elämä kulki taas entistä kulkuaan.

Ajan ratas ei kuitenkaan tauonnut pyörinästä. Lasiikkunat seinässä tuliwat lauta-ikkunoiden sijaan, kaswoiwat ja suureniwat, toiwat waloa pimeään pirttiin ja wähitellen waloa ihmisten mieliinkin. Toisen muutoksen tekiwät piippuunuit. Sawu, joka aina paksumana pilwenä oli leijailnut katon alla ja nokisella karsistallaan peittänyt pirtin koko ylipuolen, pakeni suoraan ulos ilmaan, ja ainoastaan pärewalkea wiefä peitti katon waaleanruskealla wärillä. Wiime vuosina sekun katoaa ja Amerikasta sekä Bakusta tuodaan öljyä lamppuihin, jotka iltaisin walaisewat huoneen paremmin kuin lei-

muawa, sawuawa päretikku. On puhuttu paljo opetuksen ja koulutuksen woimasta parantamaan ja muuttamaan kansan elämätä toisellaisekfi, emmekä me suinkaan näiden wälitappaleiden arwoa tahdo wähentää. Mutta luulemme melkein että walo, jonka lasi-ikkunat ja Amerikan öljy owat tuottaneet, on saanut aikaan enemmän kuin mitä koulut ja opetus wialä owat ennättäneet. Olkoon sentään myhönnettynä, wasta kun walo ulkoa ja walo sisältä yhdessä waikuttawat, wasta silloin saadaan oikein hywä tulos.

Alkuansa oliwat talollisen waatimukset niin supistetut että hän tyytyi asuntoon, jota senlisäkfi, että se antoi suojaa hänelle itselleen, myöskin käytettiin saunana ja riihenä. Suomen kaffi pääheimoa Hämäläiset ja Sawolarjalaiset eroawat toisistansa juuri tawassa, jolla tästä alusta lähtien kehittiwät asuntojaan. Hämäläiset erottiwat aikaiseen riihen, warustiwat sen lakalla ja permannolla, mutta pitiwät saunan ja pirtin kauan yhtenä sikfi, kunnes wihdoin muuttiwat pois saunasta piippu-uunilla warustettuun tupaan. Sawolaiset aikaisemmin rakensiwat eri saunan, pienen, waiwaisen Hämäläisen saunaan verraten ja aiwan toisenmuotoisella lawalla warustetun; samoin hekin rakensiwat eri riihen ilman lakkaa ja usein ilman laattiaakin ja itse jäiwät asumaan wanhaan haiku-uunilla warustettuun tupaansa, jonka räppänän he muuttiwat seinästä lakeen ja jota sentähden Sawossa nimitetään lakeisekfi. Tämä oli kuitenkin ainoastaan edistykseen alku. Toinen aste oli asuinhuoneiden lisääntyminen.

Tupa ja kammari Jääskestä.

huoneen, kammarin ja yhdisti sen jälkeen molemmat laipio-tahi hirsiseinällä yhdeksi suuremmaksi rakennuksekfi. Tässä

Sarjalainen sanoi asuinhuonettansa tuwakfi, rakensi wasta-päätä sitä, niin että owet tuliwat wasta-tusten, pienemmän

kammariensa nykyään tavallisesti on piippu, vaikka olisikin tuossa vanha haiku-uuni entisessä kunnossaan. Hämäläinen nimitti asuntoansa pirtiksi ja rakensi vastapäätä sitä, tavallisesti yhtä leveään huoneen, jota hän sanoi tuwaksi ja jonka hän sifusti vähän toisella tavoin kuin asuinhuoneensa. Toisinaan

Talo Uutilan kylästä Kärkölan pitäjää.

sen tarkoitus oli olla vierashuoneena, toisinaan sitä ruvettiin käyttämään kesäasuntona, sillä välin kuin vanhaa pirttiä käytettiin talviasuntona. Pirtin ja tuwan välillä jäi siten toisinaan laajempi toisinaan ahtaampi porstua, joka tavallisesti katettiin ja myöskin varustettiin lautapermannolla. Wihdoin otettiin tuwaksi porstuan perälle rakentaa eri huone jota, koska se alussa rakennettiin aivan erikseen muista, myöskin sai neljä eri hirsiseinää, joista joku asetettiin aivan kiinni joko tuwan eli pirtin seinään, mutta toisella puolen muutamissa paikoin jätettiin ahdas lähtävä, toisin paikoin ei. Huone usein ulottui vähän huoneriivin ulkopuolelle ja waikeuksien wälttämiseksi se sai oman weskatonkin, joka kuitenkin enimmäkseen osaksi oli asuinhuoneiden välisen porstuan katon peitossa. Kuwamme on Tammelasta, jossa kerrottu rakennustapa vielä on ylen tavallinen.

Kun näin kerran oli aljettu rakentaa useampia huoneita ja ihan uusi rakennus oli tehtävä, niin eri huoneet salwettiin yhteen ja rakennettiin yht'aikaa. Sillä tavoin säästyi sekä aineksia että työtä ja rakennus kokonaisuudessaan sai muhkeamman, siistimmän ulkonäön. Huoneiden riivin pantiin

Kahden talon väli Portaan kylästä Tammelan pitäjää.

aitta tai laskeettava huone tai potaattikellari samaan porstuaan muiden huoneiden kanssa, uvan kylkeen lisättiin yksi tai kaksi kammaria ja siten pian syntyivät koko monihuoneiset rakennukset. Mutta tämä rakennustawan edistyminen sai aikaan tärkeän muorovaiikutuksen kansan elämään sekä hyvään että pahaan päin.

Tällaiset muutokset ja edistymiset ovat käymässä huopäri Suomen maata. Toisin paikoin ovat olot edistyneemmät, toisin paikoin vallitsevat vielä alkuperäisemmät tavat. Vertailu eri paikkakunnissa vallitsevien olojen välillä ja sen lisäksi niiden jälkien huomioon ottaminen, jotka kussakin paikkakunnassa löytyvät alkuperäisimmistä tavoista, voisivat selittää tämän edistyneen vaiheet ja yksilyhyiskohdat paljoa täydellisemmin kuin sitä on voitu tässä esittää, ja vertailu vastaavaisten olojen välillä Suomen kansan heimoon kuuluvien eri kansojen välillä valaisisi, mitä meidän kansallamme on omaperäistä ja mitä lainattua, mitä se kenties on kadottanut taistelussaan muiden kansojen kanssa ja mitä voittanut aatteiden vaihtokaupassa eri kansojen kesken.

Mutta sen tutkimuksen ei tule rajoittua ainoastaan rakennus- ja asumuskohtiin, sen olisi ulottuminen laajemmalle ja syvemmälle, kansojen rakennuksista riippuvaan ja riippumattomaankin koko henkiseen elämään, sen siisteyteen, vaatetukseen, siiveelliseen elämään, taikoihin, runoihin, satuihin ja hlipäänsä kaikkiin niihin muotoihin, joihin kansan elämä puoleutuu. Sitten vasta saadaan siitä kokonaistilava, ja sellainen, joka kaikkia miellyttää. Tutkimukset siinä kohden ovat vielä vaihteellaisia. Paljo on tosin jo tehty, etenkin muutamilla aloilla. Mutta paljo on myös tekemättä, ja sellaisiin kohtiin etupäässä on tämän kirjoituksen tarkoitus viitata.

Walo affunain kautta ja sawun pois johtaminen tuwasta ovat tehneet wanhat elämäntavat mahdottomiksi. Eijähuoneiden rakentaminen on johtanut ne aiwan uurdelle tolalle. Isäntä ja emäntä muuttivat ensin pois kamariin, jättäen tuwan palkollisten ja lapsien haltuun. Sitten lapsillekin hankittiin toiset suojat ja palkolliset jäivät yksin. Muoasfain jo rupeaa monessa paikoin olemaan ero. Kaikki talonväki ei enää syö tuwan pitkän pöydän ääressä. Isäntäväki ja palvelijat wieraantuvat toisistaansa ja juopa heidän välillensä kasvaa suuremmaksi. Samalla tavoin aikaisemmin erosi herrasääty talollisäädystä, waikka senkin aikana oli warakkaimmat talonpojat, kuninkaan palvelukseen päässeet, jotka eivät munsta kansasta eronneet muuten kuin suurempien rikkauttensa ja suosituksen asemansa kautta.

Tulewaisuuden suuri tehtävä on walwoa, ettei uusia yhteiskunnalle haitallisia säätöeroja synny. Että isäntäväki edistyy tapojensa kautta, sekä tiedon että sydämen siwistyksen puolelta hienoutuu, on hywä. Mutta olisi huolta pitäminen siitä, etteivät palvelijat ja köyhempi luokka sen rinnalla jääsi takapajulle. Ja semmoinen waara on hywin lähellä, jos wieraantumisen toisten ja toisten välillä jää pysyväiseksi. Kun herrasluokka syntyi maassamme, ei se tehnyt mitään kohottaaksensa kansaa rinnallensa, päin wastoin on herrasluokan tarkoitus kaikissa maissa ollut rahwaan polkemi-

nen sille taipuakksi, nöyräksi wälikappaleeksi. Wasta myöhemminä aikoina ovat jalommat periaatteet herrasluokassa tulleet yleisemmiksi ja päässeet waijuttamaan. Hyvä olisi, jos kohoawa talollisääty myöskin ajattelisi keinoja palwelusluokan kohottamiseksi, wasta silloin sen oma kohoaminen wakaantuisi ja tulisi warmaksi. Wasta kun raakuus kaikista kansanluokista saadaan poistetuksi, sen wiettelewä woima tyllistyy ja jalommat tawat pääsewät waltitsemaan.

Nämä mietteet johtawat ajattelemaan maassamme waltitsewia siweellisiä oloja. Ne eiwät ole ilahuttawaa laatua. Wiipurin läänissä on asian laita parahin. Sadasta synthyneestä lapsesta on ainoastaan kolme awiotonta. Mutta Hämeen läänissä kymmenes osa lapsista on awiottomia ja Uudenmaan, Turun sekä Mikkelin läänissä olot eiwät ole paljon parempia. Koko Suomessa on wastaawa prosenttiluku 7 %. Tarkjolla olewat numerot eiwät walaise, mikä kansanluokka tässä kohden on syhllisin, mutta luultawa on että köyhimmät, toimeentulonsa puolesta muista enintään riippuwaiset, siis palwelijat ovat ne, jotka etupäässä joutuwat kiusausten uhrikki. Ne siis enimmäin tarwitsiwiwat isäntäwäen walwontaa ja turwaa. Ja heiltä rakennustawan edistys sen ryöstää, ne heitetään omiin hoteisiinsa. Onko mainittu epäsiweellisyys saanut alkunsa muutetusta rakennus- ja asumis-tawasta, emme tiedä. Voi olla toisilain syitä. Arwelumme on kentiesi rohkea, mutta tahdomm sen kuitenkin julki lausua. Emme tiedä mitään, joka tekisi luultawaksi että muut Suomalaiset ennen aikaan olisiwat olleet siwehtensä puolesta huonommalla kannalla kuin Wiipurin läänin asukkaat. Mutta viime wuosijadan lopulla ja tällä wuosijadalla kotitarpeen wiinanpoltto, oli yleinen juuri niissä lääneissä, joissa siweellisyys on huonoimmalla kannalla. Wiipurin läänin se ei milloinkaan oikein perehtynyt ja maamme pohjoisosassa se niin usein suspistettiin ja kokonaan kiellettiin katowuosien tähden, että kentiesi niissä se ei woinut niin turmelewästi waijuttaa kuin etelässä. Se on arwelu waan, koe selittää muuten wai-

keemmin ymmärrettäviä erillaisuuksia. Usumusuhheet Hämeen ja Turun niinkuin Uudenmaan läänissä warmaan owat edistäneet turmeluksen juurtumista eikä niinkuin pitäisi päinvastoin. Mutta jos kerran siweellishyden tunne kassassa rupeaa tylsistymään ja kewytmieliset tawat juurtuwat sen kesken, silloin se pian joutuu perikadon partaalle, josta pelastus enää on waika, jos ei mahdoton. Sentähden on äärettömän tärkeä että kaikki, mikä edistää tätä kewytmielishyhttä, poistetaan perin juurin, ja että suhteet perheen jäsenten, isäntäväen ja palkollisten välillä, saatetaan takaisin sellaiselle kannalle, jolla toiset pidetään vastuunalaisina toisten käytösfestä. Ja jos ulkonaiset kohdat, asuntojen siustus tahi muu, saattaa pahennusta aikaan, olisi se ajoissa huomattawa ja sellainen yleinen mielipide walmistettava, joka waatiji ja pakottaisi talojen omistajia pitämään huolta siitä, ettei niiden kautta poikkeukset oikealta tieltä helpottuisi, waan päin vastoin mikäli mahdollista estettäisiin.

Toinen kohta, jossa rakennustapa waiuttaa ihmisten elämäntapaan on siisteys. Tuwassa on mahdoton waatia samaa puhtautta kuin herrasväen salissa. Siinä weistetään, hakataan halvoja, keitetään, pestään astiat, leiwotaan, maataan ja miehet käywät alituisen owesta ulos ja sisään, eiwätkä edes ole tottuneet pyyhkimään jalkojaan sisään astuessaan. Ja puhtautta harrastawat emännät owat tämän kirjoittajalle walittaneet miesten sylkemistä. Eihän ne katso eteensä mihiinkä sylkewät, eikä miltä tupakkashyljen jälki näyhtää laattialla. Harwinaisempaa taitaa olla että hewosia kengitetään itse tuwassa, niinkuin selwät jäljet osottiwat warsin muhealta nähtävässä talossa lähellä Salon kauppala. Joka tapauksessa on siisteysttä harrastawalla emännällä monta waikeutta, kun hän tahtoo pitää tupaansa oikein puhtaana. Uskallamme kuitenkin wäittää, että siinä kohden paljoa enempi on mahdollista, kuin mitä maamme emännät hlipäänsä uskowat. Ja arwaamme että he ilman meidän huomautustamme itselkin wähitellen sen huomaawat ja osaksi owat huomanneetkin, ja että kaunis edistys

siinä kohden jo on tapahtunut. Ei se tosin paljolta kuulu, kun kertoivat Suomusjärvellä että permanto kuurataan Su-hannukseksi ja Zoulukse ja kenties joku kerta sillä välin, jos niin sattuu. Mutta asia saa kuitenkin vähän paremman walon, kun kuulemme talon wanhan muorin kertowan, „ett’ei kukaan ihminen tässä pitäjässä ajatellut laattiansa pesemistä ennenkuin, oliko siitä nyt neljä tai wiisikymmentä vuotta, siinä suurena koleravuonna, jolloin lautamies kulki talosta taloon katsoen, oliko siinä pesty ja puhdasta“. Mutta, arwe-lemme, tuskinpa tämäkään pieni edistys puhtaudesta oli ai-noastaan lautamiehen ansio, eivätköhän suuremmat lasi-ikkunat, jotka walaisivat tuwan niin että musta permanto oikein mustalta näytti, nekin jotakin vaikuttaneet hyvän tawan yl-läpitämiseksi. Kuinka tämä puhtaana pito tapahtuu, on sekin huomiota ansaitsewa. Eräässä talossa syytettiin „saaria“, joka ei sallinut puhdistamista talwella, „weji mädäntää laatiapölkkyt ja juoksee rakojen kautta kuoppaan, potaattia pi-laamaan“. Suunnattoman paljo wettä tuollaiseen puhdis-tamiseen tarwitaan, kaadetaan sitä saawittain permannolle, niin että lainehtii, ja sitten ryhdytään warsilundalla hie-romaan. Hyvä olisi, jos warsinaisen kuuruun punteessa edes joku vähemmin thöläs puhdistustapa otettaisiin käy-täntöön. Mäntyharjussa eräässä torpassa, jossa laattia näytti jotenkin siistiltä, kertoivat että se „sytetään“ joka lauantai kosteilla sammalilla. Että kaikki rikat siinä toimi-tuksessa syytettiin sängyn alle, eiwät kertoneet, sitä kuulimme naapurissa, mutta olihan tuo syyttäminen yritys paremmalle päin, josta Suomusjärvellä eiwät tienneet mitään. Kentiesi sentään ei joka talossa woi waatia niin tarkkaa puhtautta, mitä laattiaan tulee, sanoohan Runeberg’in pirtin laattiasta Saarijärvellä: „Tuo musta laattia lakkaa näyttämästä li-kaiselta samalla kuin kaikki entisen puhtauden jäljet owat ka-donneet; nyt olet seisowinasi mullalla, et soaistuilla laudoilla ja se ihmislunnon omituisuus tulee tässä ilmi, että se woi sietää vähempääkin siivouutta, kun ei se waan osota

wastakohtaa julkitulleelle aikeelle parempaan*. Mutta la-
kaisuista ei saa laiminlyöä, irtonainen pöly, lastut ja
muut askareiden jäljet owat tarkasti poistettawat. Ja siinä
kohden kaifeti meidän emännät kaiffi owat meidän kanssamme
hyömielisiä.

Puhtaana pitoon kuuluu myöskin huonekalujen, pöydän,
lavitsojen, seinien ja katon peseminen. Kattoakin on ru-
wettu pesemään joku kerta wuodessa paremmisssa paikoissa
ja siinä, misä sitä ei kannata pestä, sawutupien nokiset katot
ainakin toisinaan luudalla puhdistetaan pölystä ja irtonaisesta
karsasta. Sen ohessa sirotetaan joskus sumuntaina katajaa
tai lehtiä permannolle ja uunin eteen, ja sillä tawoin koe-
tetaan tehdä tupa miellyttävämmän näköiseksi. Mitä mui-
hin huoneisiin, kammariin ja saliin tulee, on puh-
taana pito niissä werrattomasti helpompi, ja on paikkoja,
jotta eiwät anna syytä mihinkään moitteesen. Mutta toi-
sissa paikoin olisi sitä enemmän aihetta puheiden pitämiseen
talonpoikaisten kansan ruokottomuudesta ja huolimattomuus-
desta.

Tuwisä ei paljon maalia käytetä munta kuin edistyneem-
missä tienoissa pöhtien ja kaappien maalaamiseen. Sa-
moin nähdään joskus Länsisuomessa sawetut seinät. Mutta
kammareissa on jo kauan ollut tapana peittää seinät sano-
malehdillä ja viime aikoina ostetuillakin seinäpaperilla, myös
pidetään karttiinit taikka sen sijassa leikatut paperit ikkunoissa ja
kulkasruukut, Geraniumit, Balsamiinit y. m.; katto sen ohessa
maalataan walkoseksi, ja pidetään maalatut, joskus pitätutkin
huonekalut. Samoin lautasten ja puukuppien sijassa nyt jo
paljon käytetään posliinitalrifeita ja kiwivateja ja wieraiden
taikka isäntäwäenkin syödessä lewitetään pöydälle walkoinen
liina, asetetaan eteen weitsit ja kahwelit ja muut edistyneem-
män siwistyyksen waatimat ruokatarpeet. Tuwassa ei sen-
tään näitä ylellisyyden esineitä nähdä, puukkoa käytetään syö-
dessä niinkuin weistellesä ja puulufikalla ahmataa särwin
yhtheisestä wadista ilman mitään eri talriffien käyttämistä.

nalle, joka joko painattaa sille annetut keräelmät, tahi paa-
nee ne talteen jonkun vastaisen tutkijan varalle, joka nii-
den avulla on tilaisuudessa saamaan tyhönä paljoo tähdelli-
semmäksi, kuin jos hän olisi rajoitettu ainoastaan omiin ko-
loelmiinsa ja hawaintoihinsa.

Olemme tässä kirjoituksessa rajoittaneet esityksemme ai-
noastaan muutamiiin tärkeimpiin kohtiin. Yhtä ja toista
on jäänyt kokonaan mainitsematta, joka ei suinkaan saisi
jääda tutkijain huomioon ottamatta. Tahdomme sentähden
tähdellisyhyden vuoksi kirjaamme liittää erityisen kysymys-
jakson, johon soisimme vastausta kaikilta Suomen maan eri
osilta ja, jos mahdollista, ei kuuwina kysymyksen vastauk-
sina wain, mutta erityisinä kirjoituksina. Kuitenkin niin,
että se joka ei tiedä kaikkia täällä esitettyjä asioita, woi
heittää ne pois, ja sitä tähdellisemmin kertoa siitä mitä hän
tietää.

Lopetamme siis tähän, ja toiwomme, että kun wast'edes
joku ottaa kirjoittaaksensa Suomen kansan asunnoista ja kan-
san-elämästä Suomesja, hän woi saada walmiiksi jotakin
monta wertaa tähdellisempää ja kaiken puolin parempaa,
kuin mitä me olemme woineet tarjota. Ja sen toiwomuksen
toteutumista meidän lukijamme, ehkä kaikki, suuresja mää-
rin woivat edistää antamalla vastauksia Liitteessä esitet-
tyihin kysymyksiin.

Liite.

Kysymyksiä.

Asutaanko vielä samutuvisia, vai ovatko ne jo kokonaan hyljättyt? Toimitetaanko kaikki keitokset asuintuvassa? Mitä muita huoneita kuuluu asuinrakennukseen, ja missä kunnossa ne pidetään? Mitä ulkokuoneita käytetään (talli, ometta, aittoja, puotia, kota, lato, malkki y. m.)? Millaiset ovat kiukaat ja miten niiden eri osat nimitetään? Mitä on huomattavaa kattojen, laattien, ikkunain huonekalujen, aseiden y. m. suhteen? Wiljelläänkö hedelmäpuita, kukkasia tai nähdäänkö missään mitään yrttitarhan tapaista? Boiko ilmoittaa aikaa, milloin joku uusi tapa on otettu käytäntöön? ja numeroilla tahi edes suunnilleen, miten se on lewinnyt?

Millaiset ovat asumussuhteet? Asuivatko miehet, naiset, isäntäväki, palkolliset, lapset, kaikki samassa huoneessa, waiko erikseen? Käytetäänkö aittoja tai muita ulkokuoneita makuuhuoneina? Kylpewätkö eri sukupuolet yhdessä? Onko tiedossa epäkohtia, jotka ovat synnyttäneet tahi edistäwät maassamme niin monessa paikoin wallitsewaa epäsiweellisyhtä?

Milloin nouseaan, milloin maata pannaan, eri vuoden aikoina? Kuka talossa ensiksi herää, kuka viimeiseksi laskee lewolle? Joko käytetään seinäkelloa joka talossa? — Mitkä työt ovat miehille ja naisille yhteisiä? Mitä töitä ei sowi ensinkään naisilta pyytää?

Miten tupa ja huoneet puhtaina pidetään? Kuinka usein ja millä tawoin toimitetaan kuuruu, tai muu tuwan laattien, seinien tai katon puhdistaminen? Miten usein pestään tai pyyhkitään pöytä, penkit, ikkunalaasit y. m.? Miten on ilmanwaihdoista huolta pidetty? — Onko puhdasta pihamaata ja kuinka se siwona pidetään? Missä siwossa ovat ulkokuoneet? — Miten usein ja millä huolella puuastiat pestään? Samoin kiviastiat, padat ja muut ruoka-astiat?

Pidetäänkö kotieläimiä tuwassa? Millä tawoin syöpäläisiä wainotaan ja millä menestyksellä? — Kuinka usein

saunassa käydään? Uidaanko sen ohessa järvisä tai joki-
loisja? Pestäänkö kasvot ja kädet sillä välin? Mitä siinä
kohden lapsilta vaaditaan?

Miten kaulan alusvaatteita ja sussia tavallisesti muutta-
matta pidetään? Mitä sänkyvaatteita käytetään ja useinko
niitä muutetaan? Millä tavoin sänkyvaatteita puhdiste-
taan? Pestäänkö usein pyykkiä ja miten talonpojat sitä
toimittavat?

Millainen on ruokajärjestys? Mitä ruokia annetaan ja
miten usein aterioidaan? Nautitaanko paljokin kahvia?
Käytetäänkö ruokaryhpyä? Wiljelläänkö pöytävaatetta, kah-
weleja, talriffeja? Syövätkö isäntäväti ja palkolliset yh-
desä? Syövätkö naiset yhdesä miehien kansja?

Sen ohessa olisi suotava että saataisiin tietoja juh-
lista, merkkipäivistä, taidoista y. m. mitkä kansan-elämään
kuuluvat, waan joista, koska kirjassa ei niistä ole erittäin
puhuttu, emme myöskään tahdo erityisiä kysymyksiä esiin
tuoda. Mitä satuihin ja runoihin tulee, huomautamme Kan-
sanvalistus-seuran talenterin viime vuosikerrassa olevaau
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran lähettämään ilmoituk-
seen, joka on kirjan lopussa.

Tutkimus warallisuuden suhteista maasfamme olisi setin
hywin tärkeä. Millaiset ovat torpparien suhteet maan-omis-
tajiin? Onko kirjallisia wälipuheita, ja kuinka pitkäksi ajaksi
sopimukset tehdään? Mitä waaditaan itsellisiltä ja miten
warma on heidän omistusoikeutensa mökkiinsä? Mikä on
palwelijan asema ja mitkä hänen tulevaisuuden toiveet?
Miten paljo wapautta hänelle suodaan? Onko pitäjässä
säästöpankki ja ketkä sitä käyttävät?

Kansanvalistus-seuran kustannuksella on ilmestynyt ja kirjakaupassa saatavana seuraavat kirjat:

Kysymykset ja tuloksetemmästä kristillisen uskonnon alalla. Kirj. M. J. G. 1 nro. Hinta 25 p. — 2 nro. Hinta 30 p. — 3 nro. Hinta 30 p.

Tuutalaisten yleinen lauletuksia. Hinta 60 p.

Suomalaisen kirjallisuuden historia. Kirj. S. Krohn. Hinta 1 m.

Kuinka Suomi on tullut tutuksi. Kirj. S. P. Hinta 60 p.

Suhana Ous. Kirj. G. Ag. Hinta 30 p.

Waltolainista. Kirj. J. Salowaara. Hinta 50 p.

Suomalaisrefleksi ja muuttokäsitteistä. Kirj. G. Ag. Hinta 75 p.

Wolwajan laittamisesta, kirkonmuutosten kielteisestä ja niiden mahdollisista perusteista. Kirj. A. A. Granfelt. Hinta 1 m.

Alkuperästä. Kirj. P. S. Hinta 25 p.

Weroista Suomessa. Kirj. A. M. Hinta 1 m.

Maaillojen yleiset rakenteet. Kirj. A. M. Hinta 75 p.

Uusi maailman Suomi. Kirj. A. G. Hinta 30 p.

Uudelleen puolustuksesta. Kirj. A. H. Hinta 75 p.

Wänrikki Stoolin tarinat. Kirj. J. V. Runeberg. Suomentos. Hinta 75 p. 1 m. ja 1 m. 50 p.

Suomen sota 1808—1809. Kirj. A. V. Huotari. Hinta 50 p.

Suomalaisia kantaatujia, kuullaan warrastaneet A. von Bezer, S. Holtman ja A. Reinholm. 1 nro. Hinta 60 p. — 2 nro. Hinta 1 m.

Elämäni, wero-elämäni kertomus. Kirj. W. Hiltunen. Hinta 75 p.

Oma lupa, oma lupa. Kirj. J. Pärn. Hinta 75 p.

Tacwetti Wikingene. Kirj. W. Sogus. Hinta 1 m.

Käntti Wempeistä. Kirj. A. J. J. Hinta 60 p.

Katakombit Noemassa. Kirj. E. M. Hinta 50 p.

Outeppe Garibaldi. Kirj. G. S. P. Hinta 1 m.

Kirjapainosta. Kirj. A. Salowa. Hinta 60 p.

Maadasta. Kirj. G. Bergroth. Hinta 60 p.

Waloista. Kirj. A. J. S. Hinta 55 p.

Kuusia kantaatunnaista. Kirj. J. A. H. Hinta 1 m.

Kuusia elämästä. Kirj. J. A. H. Hinta 75 p.

Tullu-uorista. Kirj. A. M. Hinta 75 p.

Maantieteellisiä kuvauksia:

Norja 1. Kirj. J. S. Hinta 1 m. 25 p.

Norja 2. Kirj. S. P. warustettu kartalla. Hinta 2 m. 50 p.

Uusi 1. Kirj. M. S. Hinta 1 m. 25 p.

Uusi 2. Kirj. M. S. Hinta 1 m. 50 p.

Wenaja 1. Kirj. A. S. Hinta 1 m. 50 p.

Wenaja 2. Kirj. A. S. Hinta 2 m.

Wenaja 3. Kirj. J. Wähväranta. Hinta 1 m. 60 p.

Wenaja 4. Kirj. J. Wähväranta. Hinta 1 m. 25 p.

Tanska. Kirj. G. R. Hinta 1 m. 50 p.

Unari 1. Kirj. A. Salowa. Hinta 1 m. 50 p.

Unari 2. Kirj. A. Salowa. warustettu kartalla. Hinta 1 m. 75 p.

Kansanvalistus-seuran muuttokäsitteet:

1. Selaamista lauluja. Hinta 25 p.

2. Wälöästä lauluja. Hinta 25 p.

Kansanvalistus-seuran valentien. Wälöästä 1881—84. Hinta wälöästä 1 m. 50 p. Wälöästä ja wälöästä wälöästä 2 m.

Wrahm Wälöästä. Kirj. A. M. Sogus. Suomentos. Hinta paperitanssista 1 m. wälöästä 1 m. 50 p.

Wälöästä wälöästä wälöästä saa osia:

Standinawian maat Norja, Unari ja Tanska. Hinta 10 markkaa.

Unari. Kirj. A. Salowa. Hinta 5 markkaa 25 penniä.

Suomalaisen kirjallisuuden historia. Kirj. S. Krohn. Hinta 1 markka 75 penniä.

Weroista Suomessa ja Maaillojen yleiset rakenteet. Kirj. A. M. Hinta 2 markkaa 50 penniä.

Uusi maailman Suomi ja Standinawian maissa ja Unaria wälöästä wälöästä 2 markkaa 25 penniä.

Uusi maailman Suomi ja Maaillojen yleiset rakenteet. Kirj. A. M. Hinta 2 markkaa 25 penniä.

Uusi maailman Suomi ja Maaillojen yleiset rakenteet. Kirj. A. M. Hinta 2 markkaa 25 penniä.

Kansanvalistus-seuran toimisto

Helsingissä, 27 Wälöästä w. wälöästä 10—12 a. p. wälöästä wälöästä, jolloin wälöästä wälöästä wälöästä wälöästä wälöästä.

Hinta: 50 penniä.

Näköispainos, Kvs-säätiön Arkisivivestyksen digikirjasto

Digitoitu Suomen tiedekustantajien liiton Kopiosto-korvauksista myöntämällä apurahalla.

Alkuperäinen julkaisu:

Asunnot ja kansan elämä Suomessa : muutamia hawainoja ja kehotus hawainojen tekemiseen / kirjoittanut A. Gt. (Kansanvalistus-seuran toimituksia ; 17). Helsingissä : Kansanvalistus-seuran kustantama, 1884.
(Helsingissä : Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1884)

A. Gt. = Granfelt, Axel August, 1846–1919
Kansanvalistusseuran toimituksia 17

YKL 49.2

asuinrakennukset; asunnot; kansanelämä;
maalaistalot; savupirtit; rakennusperinne;
tulisijat; tuvat (huoneet); tuvat (rakennukset)

ISBN 978-952-7533-02-4

URN:ISBN:978-952-7533-02-4

Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr)
Helsinki 2022